

Perustuslakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi esitutkintalain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n muuttamisesta

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi esitutkintalain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n muuttamisesta (HE 188/2025 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Jurkka Jämsä, oikeusministeriö
- oikeustieteen tohtori Antti Tapanila
- professori Mikko Vuorenpää

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen entinen tuomari Pauliine Koskelo
- apulaisprofessori Anu Mutanen

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi esitutkintalakia, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia ja oikeudenkäymiskaarta.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan keväällä 2026.

Esitykseen sisältyy lakiehdotusten suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä koskeva jakso. Hallituksen käsityksen mukaan lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Esitykseen liittyvien perusoikeusnäkökohtien vuoksi hallitus pitää kuitenkin perusteltuna, että esityksestä pyydetäisiin perustuslakivaliokunnan lausunto ainakin poissaolokäsittelyä ja kirjallista menettelyä koskevien ehdotusten osalta.

Valiokunnan lausunto PeVL 9/2026 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Arvioinnin lähtökohtia

(1) Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi esitutkintalakia, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia ja oikeudenkäymiskaarta. Esityksessä muun muassa ehdotetaan kirjallisen menettelyn ja poissaolokäsittelyn soveltamisalojen laajentamista.

(2) Muutoksilla pyritään sujuvoittamaan rikosprosessia. Sääntelyllä tavoitellaan rikosoikeudenhoidon resurssien nykyistä oikeudenmukaisempaa ja tarkoituksenmukaisempaa kohdentamista. Rikosprosessia sujuvoittamalla voidaan esityksen mukaan antaa oikeusturvaa tehokkaammin ja lyhentää käsittelyaikoja.

(3) Sääntely on merkityksellistä perustuslain 21 §:n kannalta. Mainitun perusoikeussäännöksen mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla. Perustuslain 21 § edellyttää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon toteutumista kokonaisuutena. Tämän ohella se antaa institutionaalisen suojan tuon kokonaisuuden tärkeimmille ainesosille. (HE 309/1993 vp, s. 72.)

(4) Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja asioiden viivytyksettömään käsittelyyn liittyvien perusoikeuksien merkitykseen oikeusvaltion kulmakivinä (PeVL 58/2025 vp, kappale 14, PeVL 5/2018 vp, s. 2, PeVL 12/2017 vp, s. 2, PeVL 14/2016 vp, s. 9). Valiokunta on korostanut, että tuomioistuinten ja muiden oikeusturvan toteuttamisesta vastaavien viranomaisten perusrahoitus on turvattava riittävällä tavalla hankalassakin taloustilanteessa (PeVL 19/2016 vp, s. 4, PeVL 14/2016 vp, s. 9, PeVL 9/2016 vp, s. 5, PeVL 29/2014 vp, s. 2). Valiokunta on korostanut, että tämän johdosta oikeusprosessien keventämiseen ei ole syytä ryhtyä vain toimintamenojen säästöjen tavoittelemiseksi (PeVL 5/2018 vp, s. 2).

(5) Nyt ehdotetun sääntelyn tavoitteena on kuitenkin myös tarjota oikeusturvaa tehokkaammin ja lyhentää käsittelyaikoja. Perustuslakivaliokunta on pitänyt tuomioistuinkäsittelyjen joutuisuuden edistämistä tärkeänä ja todennut, että tuomioistuinmenettelyjen kehittäminen voi ajan oloon vaikuttaa asioiden käsittelyaikoihin ja siten edistää perustuslain 21 §:n 1 momentissa jokaiselle turvattua oikeutta saada asiansa ilman aiheetonta viivytystä tuomioistuimessa käsitellyksi (ks. mm. PeVL 4/2010 vp, s. 5/II ja siinä mainitut lausunnot).

Poissaolokäsittely

(6) Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (2. lakiehdotus) 8 luvun sääntelyä rikosasian tutkimisesta ja ratkaisemisesta vastaajan poissaolosta huolimatta ehdotetaan muutettavaksi. Enimmäisrangaistusta, joka voidaan tuomita vastaajan poissaolosta huolimatta, ehdotetaan 8 luvun 11 §:n 1 momentissa muutettavaksi kolmesta kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta.

Valiokunnan lausunto PeVL 9/2026 vp

(7) Nykyinen 2. lakiehdotuksen 8 luvun 11 §:n 1 momentti on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 5/2018 vp). Valiokunta ei pitänyt tuolloin ehdotettua sääntelyä ongelmallisena perustuslain kannalta. Vaikka nyt ehdotettu muutos enimmäisrangaistukseen on sinänsä merkittävä, perustuslakivaliokunnan mielestä asiaa ei ole syytä arvioida toisin kuin aikaisemmin.

Kirjallinen menettely

(8) Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain asian ratkaisemista pääkäsittelyä toimittamatta koskevaa 5 a lukua ehdotetaan muutettavaksi muun muassa niin, että kirjallisessa menettelyssä voitaisiin käsitellä rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on nykyisen kahden vuoden sijasta neljä vuotta vankeutta. Kirjallisessa menettelyssä voidaan ehdotuksen mukaan tuomita enintään yhden vuoden vankeusrangaistus. Voimassa olevan lain mukaan kirjallisessa menettelyssä rangaistukseksi ei voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin yhdeksän kuukautta vankeutta.

(9) Lisäksi 2. lakiehdotuksen 5 a luvun 1 §:stä ehdotetaan korvattavaksi edellytys siitä, että vastaaja kärjääoikeudelle antamallaan nimenomaisella ilmoituksella luopuu oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuu asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä, edellytyksellä siitä, että vastaaja on ilmoittanut aikovansa suostua asian käsittelemiseen kirjallisessa menettelyssä eikä ole määräjassa ilmoittanut vaativansa pääkäsittelyn toimittamista asiassa.

(10) Perustuslakivaliokunta on arvioidessaan kirjallisen menettelyn käyttöönottoa koskevaa lakiehdotusta todennut sääntelyn olevan merkityksellistä perustuslain 21 §:n samoin kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimuksen) 14 artiklan kannalta (PeVL 31/2005 vp, s. 2/I).

(11) Perustuslakivaliokunnan mukaan vastaajan suostumus kirjallisen menettelyn käyttämiseen merkitsee käytännössä luopumista yksittäistapauksessa sekä oikeudenkäynnin suullisuudesta ja julkisuudesta että yleensä myös oikeudesta tulla kuulluksi (PeVL 31/2005 vp, s. 3/I). Valiokunnan mukaan sääntely kirjallisesta menettelystä ei ollut ristiriidassa perustuslain tai Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Valiokunta otti arviossaan huomioon sen, että kirjallista menettelyä voidaan käyttää vain, jos vastaaja itse nimenomaisesti ja kirjallisesti tunnustaa syytteessä kuvatun teon ja suostuu asian ratkaisemiseen ilman pääkäsittelyä, ja että esitutkinnassa annettu tunnustus ja suostumus ei olisi riittävä. Lisäksi vastaajan passiivisuus johtaa asian käsittelemiseen julkisessa pääkäsittelyssä, vakavimmat rikosasiat on suljettu suostumuksenvaraisen kirjallisen menettelyn ulkopuolelle ja suostumusta kirjalliseen käsittelyyn ei voida lainkaan pyytää vastaajalta, joka on teon tehdessään ollut alaikäinen (PeVL 31/2005 vp, s. 3/II). Valiokunta piti kuitenkin aiheellisena, että sääntelyä täydennetään maininnoilla suostumuksen nimenomaisuudesta ja oikeudellisesta merkityksestä (PeVL 31/2005 vp, s. 3—4). Kyse ei kuitenkaan ollut säätämisyjärjestykseen vaikuttavasta huomautuksesta.

(12) Esityksessä (esim. s. 100—101) on tehty selkoa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön kehityksestä kirjallisen menettelyn käyttöönoton jälkeen.

Valiokunnan lausunto PeVL 9/2026 vp

Perustuslakivaliokunnan mielestä ehdotettu sääntely vaikuttaa ongelmattomalta Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan kannalta (ks. esim. Dvorski v. Kroatia, 20.10.2015, Hermi v. Italia, 18.10.2006 ja Sejdivic v. Italia, 1.3.2006). Valiokunta pitää selvänä, että perustuslaissa turvattu perusoikeussuojan taso voi olla korkeampi kuin suojan vähimmäistason asettavista ihmisoikeusvelvoitteista johtuu (ks. esim. PeVL 24/2016 vp, s. 2, PeVL 59/2014 vp, s. 4/I).

(13) Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan esityksessä ehdotetut muutokset kirjallisen menettelyn edellytyksiin ovat sinänsä olennaisia. Kuitenkin valiokunnan aikaisemmassa arvioinnissa merkityksellisinä pitämistä seikoista vaatimus vastaajan täysi-ikäisyydestä on ennallaan, ja kirjallisessa menettelyssä voidaan edelleen käsitellä vain tunnustettuja rikoksia. Vaikkei lakiin enää sisältyisi sääntelyä nimenomaisesta tuomioistuimelle annettavasta suostumuksesta, olisi vastaajalla kuitenkin oikeus vaatia pääkäsittelyn toimittamista. Valiokunta kiinnittää lisäksi vastaajan oikeusturvan kannalta huomiota siihen hallituksen esityksessäkin (s. 100) mainittuun seikkaan, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvun 2 §:ää on muutettu kirjallisen menettelyn käyttöönoton jälkeen siten, että vastaajalle on annettava tiedoksi syyttäjän seuraamuskannanotto, joka sisältää rangaistuslajin ja rangaistuksen enimmäismäärän. Vastaajan on tällöin helpompi harkita, antaako hän suostumuksensa kirjalliseen menettelyyn.

(14) Kokonaisuutena arvioiden ehdotettu sääntely kirjallisesta menettelystä ei muodostu ongelmalliseksi perustuslain kannalta.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Perustuslakivaliokunta esittää,

että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Valiokunnan lausunto PeVL 9/2026 vp

Helsingissä 6.3.2026

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Heikki Vestman kok

jäsen Fatim Diarra vihr

jäsen Petri Honkonen kesk

jäsen Hannu Hoskonen kesk

jäsen Arja Juvonen ps

jäsen Teemu Keskisarja ps

jäsen Kimmo Kiljunen sd

jäsen Johannes Koskinen sd

jäsen Mats Löfström r

jäsen Johanna Ojala-Niemelä sd

jäsen Ville Skinnari sd

jäsen Johannes Yrttiaho vas

varajäsen Henrik Vuornos kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Liisa Vanhala